

Mihai-Iulian NECULA

**Valori religioase protejate
prin
norme juridice**

LUMEN, 2020

VALORI RELIGIOASE PROTEJATE PRIN NORME JURIDICE
Mihai-Iulian NECULA

Copyright Editura Lumen, 2020
Iași, Țepeș Vodă, nr.2

Editura Lumen este acreditată CNC SIS

edituralumen@gmail.com
prlumen@gmail.com
www.edituralumen.ro
www.librariavirtuala.com

Redactor: Roxana Demetra STRATULAT
Design copertă: Roxana Demetra STRATULAT
Imagine copertă: Mihail SOLODCHI

Reproducerea oricărei părți din prezentul volum prin fotocopiere, scanare, multiplicare neautorizată, indiferent de mediul de transmitere, este interzisă.

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
NECULA, IULIAN

Valori religioase protejate prin norme juridice / Iulian Necula. - Iași :
Lumen, 2020

ISBN 978-973-166-559-7

316

Introducere

Pentru început, am considerat necesar a răspunde mai multor interpelări care ne-au fost adresate în timpul perioadei de cercetare, în cadrul unor conferințe, de către cadre didactice universitare, și de către doctoranzi din domeniul juridic, dar și din domeniul teologic, cu privire la legitimitatea demersului nostru în calitate de teolog și preot, de a studia valorile juridice prin raportare la valorile religioase. Din această perspectivă, preocuparea noastră a suscitât interes manifestat de către unii în mod pozitiv, prin aprecieri, dar de către alții în mod negativ, prin adversitate și chiar prin agresivitate verbală, mai ales atunci când unii dintre aceștia din urmă susțineau că între științele juridice și teologie nu este nici o legătură, și ca atare o astfel de cercetare nu își găsește obiectul fiind o rătăcire. Temele pe care le vom aborda vor răspunde multora dintre contestatarii noștri fie juriști, fie teologi.

De asemenea, având în vedere că studiul nu a fost realizat în cadrul unei instituții de învățământ teologic, s-a adus în discuție ideea că cercetarea noastră prin prisma persoanei care o realizează este străină tradiției Bisericii, adică prezența pentru studiu într-un spațiu laic, și analiza unei problematice în parte aparținând domeniului secular, nu sunt conforme cu duhul Bisericii.

De la început dorim să subliniem faptul că din perspectivă teologică cercetarea noastră poate fi categorisită ca făcând parte dintre formele de misiune externă ale Bisericii, întrucât ea nu se adresează exclusiv creștinilor ortodocși practicanți, iar în decursul timpului acest tip de misiune a fost contestată și chiar blamată de ortodocșii mai rigoriști, de aceea justificarea demersului nostru este absolut necesară.

Înțelegem faptul că în domeniul teologic, a nu avea în vedere temelia pe care se „zidește” este echivalent cu a rătăci calea. Dealtfel, Sfântul Apostol Pavel arată că în Biserică suntem „zidiți pe temelia apostolilor și a proorocilor, piatra cea din capul unghiului fiind însuși Iisus Hristos” (Efeseni 2.20). Așadar, prezentul demers se dorește o fi o „zidire” conformă cu tradiția vie a Bisericii, dar, în același timp, dincolo de modelele pe care le are în vedere aparținând trecutului, dintre care vom prezenta câteva în cele ce urmează, se pledează pentru un dialog real între teologie și drept în ceea ce ele au comun dar și în ceea ce momentan le desparte sau chiar le așează într-un raport de conflict.

Demersul de a căuta, a identifica și a alege dintre multele modele din domeniul teologic câteva care să fie într-adevăr edificatoare pentru cercetarea noastră poate fi criticat, însă, el are la bază dorința de a pune în evidență mai multe tipuri de comunicare, fiecare cu particularitățile sale. Astfel, un prim tip de comunicare, care este de altfel paradigmatic, este cel reprezentat de dialogul dintre Iisus Hristos și fariseul Nicodim.

Iisus și Nicodim

Demersul lui Nicodim de a veni în taină la Iisus, așa cum este prezentat el în capitolul al 3-lea al Evangheliei după Ioan, relevă interacțiunea dintre Întemeietorul Bisericii care este Hristos și învățătorul de lege evreu, omul politic din partidul fariseilor și judecătorul din cadrul Sinedriului - completul de judecată format din 70 de persoane la care se adăuga președintele care era arhiereul ales în acel an - numit Nicodim. Acesta nu vine la Iisus în văzul lumii, ci noaptea, în ascuns, iar modul în care îi răspunde Hristos Domnul ne arată că fariseul acesta era în mod paradoxal pentru ceea ce știm noi astăzi despre farisei, sincer. Este remarcabil faptul că deși Nicodim era „fruntaș al iudeilor” și avea o vârstă venerabilă totuși nu era plafonat, autosuficient și arogant, ci avea sensibilitatea și inteligența de a sesiza că Iisus aduce în lume o noutate pe care el nu o cunoaștea așa cum și-ar fi dorit.

Nicodim îl numește pe Iisus „rabbi”, adică învățător și îi recunoaște calitatea de trimis dumnezeiesc pe care o are, atunci când îi spune că „de la Dumnezeu ai venit (...) de vreme ce faci aceste semne” (In 3.2). Afirmarea aceasta putea ascunde ori maniere alese, ori dorința de a câștiga bunăvoință, ori manifestări subtile ale vicleniei, însă, răspunsul Mântuitorului ne îndreptățește să afirmăm că aceste cuvinte exprimă convingerea intimă a lui Nicodim după mult timp de reflecție. Pe de altă parte atunci când îl numește pe Iisus „rabbi”, Nicodim așteaptă de la el un mesaj divin, explicații mai profunde pentru poruncile dumnezeiești, pe care, în calitate de învățător de lege, le explica poporului Israel. Însă, Iisus nu îi vorbește despre lege „căci Hristos este sfârșitul Legii” (Romani. 10.4) ci despre ceea ce este mai presus de lege și anume despre iubirea Tatălui ceresc față de lume, care a hotărât ca Fiul Său să se întrupeze, să pătimească și să moară pe Cruce pentru ca apoi prin Pogorârea Sfântului Duh să fie instituit Botezul, „pentru ca cei ce cred să nu piară ci să aibă viață veșnică” (Ioan 3.16).

Acest dialog este paradigmatic pentru misiunea internă a Bisericii, prezentând relația ideală dintre credincioși și clerul Bisericii care trebuie să le vorbească acestora în primul rând despre Sfintele Taine ca expresie a iubirii lui Dumnezeu Tatăl manifestată prin Fiul și având ca scop oferirea vieții

veșnice prin Duhul Sfânt, ca „viață a veacului ce va să vie” (Crezul ortodox). Întrucât în conformitate cu art.9 al. 1 din Legea Cultelor nr. 489/2006 cel puțin în România reprezentativii statului neutru, pe de o parte, doctrinarii și practicienii din domeniul juridic, în general, pe de altă parte, nu au atitudinea fariseului Nicodim în raport cu Biserica, această primă paradigmă, nu este temeiul căutat pentru cercetarea prezentă.

Dealtfel, Domnul Hristos își adaptează misiunea Sa la specificul poporului Israel, la așteptările acestuia, despre care Sfântul Apostol Pavel avea să spună că „Fiindcă și iudeii cer semne” (I Corinteni, 1.22), gășind mijloacele cele mai eficiente pentru a face cunoscută voia Tatălui Ceresc. Așa se explică și interesul lui Nicodim față de Mântuitorul.

O altă posibilă paradigmă justificativă care poate fi analizată este constituită din dialogul dintre Domnul Hristos și organele judiciare romane reprezentate de către Ponțiu Pilat, care ne arată că Mântuitorul a invocat în cursul procesului său un principiu juridic, și anume cel al prezumției de nevinovăție atunci când a întrebat: „Dacă am vorbit rău, dovedește ce este rău, iar dacă am vorbit bine, de ce Mă bați?” (Ioan 18.23). Această paradigmă însă nu întrunește condițiile necesare pentru a fi așezată la temelia cercetării noastre, motivele urmând a fi prezentate la finalul prezentului subcapitol.

Lipsa argumentelor suficiente care să justifice că dialogul dintre Iisus Domnul și fariseul Nicodim poate constitui „temelia” care să susțină cercetarea noastră ne-a determinat să căutăm un alt model, și anume cel constituit din dialogul dintre Sfântul Apostol Pavel și atenieni.

Sfântul Apostol Pavel și atenienii în Aeropagul din Atena

Conținutul capitolului al 17-lea din Faptele Apostolilor ne prezintă modul în care Sfântul Apostol Pavel și-a desfășurat misiunea în Atena. Fiind revoltat în mod profund de mulțimea templelor și a statuilor zeităților păgâne pe care grecii le frecventau, alege să dialogheze cu iudeii și cu prozeliții din sinagogă, dar și cu alți locuitori ai cetății. Apostolul neamurilor nu se mărginește să se adreseze iudeilor în sinagogă, ci, ținând cont de preocupările profund religioase ale atenienilor, cât și de faptul că „toți atenienii și străinii, care locuiau acolo, nu-și petreceau timpul decât spunând și auzind ceva nou” (Fapte 17, 21), alege să folosească acest context și să le vorbească despre Dumnezeu Necunoscut care l-a trimis în lume pe Fiul Său Iisus.

Sfântul Apostol Pavel se adresează preopinienților săi în sinagogă, în agora (piața publică) și apoi este invitat să vorbească în Areopag, fapt care, dealtfel, arată că învățăturile pe care el le susținea erau foarte apreciate și se cuvenea să fie aduse la cunoștința tuturor celor prezenți. Se afirmă că

„Areopagul este, în primul rând, numele unei coline stâncoase unde, în vechime, se afla templul zeului Ares (...). Tot aici funcționa un tribunal pentru judecarea culpelor având un caracter religios”¹. Cum era și firesc, dată fiind importanța evenimentului „de-a lungul veacurilor, majoritatea exegeților și-au îndreptat atenția spre această cuvântare, pe care au apreciat-o în modul cel mai deosebit, în primul rând pentru prudența, înțelepciunea și abilitatea de care s-a dat dovadă la rostirea ei, dacă ne gândim că Apostolul Neamurilor se afla în fața unei mari încercări. Era de fapt prima confruntare dintre creștinism și păgânism, la cel mai înalt nivel. Erau de față Sfântul Apostol Pavel și reprezentanții filosofiei stoice și epicureice”².

În expunerea sa din Areopag (Fapte 17. 22-31) Apostolul Neamurilor folosește un cuvânt introductiv de captare a bunăvoinței, făcând apel la un filosof grec cunoscut atenienilor. Apoi, el le vorbește acestora despre învățătura creștină cu măiestria învățătorului de lege iudeu și cu puterea cuvântului dumnezeiesc, urmând apoi a culege roadele lucrării sale, adică formarea primei comunități creștine din Atena. În acest sens, s-a afirmat: „o gândire nouă și proaspătă își făcea apariția în Areopagul Atenei. O altă teologie decât cea a religiei păgâne, o învățătură conform căreia Dumnezeu este stăpânul cerului și al pământului, dând tuturilor viață și suflare și toate cele de trebuință vine să dobândească dreptul de a fi luată în seamă de aceia care ajunseseră prin posibilitatea rațiunii pe cele mai înalte culmi ale cugetării și cunoașterii. Sfântul Apostol Pavel le propunea acestora o doctrină care nu-și avea temeiul și obârșia în sistemele filosofice și în rațiunea omenească, ci în descoperirea cea mai presus de fire, operă a lui Dumnezeu, Care se revelează omului”³. Sfântul Apostol Pavel deși arată originea divină a învățăturii sale totuși temele pe care le abordează erau bine cunoscute atenienilor întrucât fuseseră abordate de mulți dintre filosofii greci de până atunci.

Dealtfel, conținutul esențial al predicii sale nu ține în primul rând de demonstrație sau de argumentație, ci, ține covârșitor de mult de credință. În acest cuvânt al său Sfântul Apostol Pavel (Fapte 17. 22-31) relevă adevăruri fundamentale despre Dumnezeu și despre relația Lui cu lumea, și nu precede la a emite principii ale moralei creștine deși ele decurg din acestea.

Opinăm că această paradigmă este un model incipient pentru modul în care se poate desfășura un dialog între un membru al Bisericii și un om din societate care excelează într-un anumit domeniu de activitate, pentru că a

---

¹ Sabin Verzan, *Sfântul Apostol Pavel*, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1996, p. 131.

² Gheorghe Pufu, *Misiunea Sfântului Apostol Pavel în cartea Faptele Apostolilor*, Editura Universității din Pitești, 2005, p. 30.

³ Sabin Verzan, *op. cit.*, p. 133.

purta un dialog cu o persoană care împărtășește alte valori necesită pricepere și har. Modelul dialogului dintre Sfântul Apostol Pavel și atenieni, dintre Teologie și Filosofie, a fost ulterior urmat de către personalități marcante ale Bisericii Creștine printre care îl menționăm pe Sf. Iustin Martirul și Filosoful. Paradigma dialogului dintre Sfântul Apostol Pavel și atenieni este un model de început pentru modul în care se pot desfășura relațiile între teologi și alte categorii socio-profesionale printre care și juriștii. Cu toate acestea, este de remarcat faptul că Sfântul Apostol Pavel deși merge la filosofi păgâni în Areopag, nu pune pe primul plan argumentele pentru a-și dovedi învățătura, ci prin puterea harului și prin fervoarea credinței dorește să îi convertească pe cei prezenți la creștinism, fapt, dealtfel, întâmpnat cu câțiva dintre ei.

Diferența dintre cele două paradigme și anume Domnul Hristos - Nicodim respectiv Sfântul Apostol Pavel - atenieni nu este de natură valorică ci ele exprimă moduri diferite de a relaționa cu persoane diferite, dar, având același scop și anume propovăduirea valorilor creștine. Atât Domnul Hristos cât și Sfântul Apostol Pavel aleg cele mai potrivite mijloace de misiune în raport cu persoanele cu care interacționau, însă tradiția Bisericii avea să ne descopere și un alt mod de a realiza misiunea creștină despre care vom vorbi în cele ce urmează.

Concluziile aferente analizei paradigmei de mai sus ne-au determinat să căutăm în Tradiția creștină un alt model, care să fie mai compatibil cu cercetarea noastră, iar acesta este constituit de disputele dintre Evagrie Ponticul și filosofi școlii din Alexandria.

Evagrie Ponticul și filosofii din Alexandria

Deși contestat și înfierat în urma hotărârilor Sinodului al V-lea Ecumenic de la Constantinopol din anul 553, pentru faptul că și-a impropiat o parte dintre ereziile lui Origen, numit de către Sfântul Ioan Scărarul „urgisitul de Dumnezeu Evagrie”⁴ se poate constata că în epoca modernă, Evagrie Ponticul a început a fi reabilitat de însuși Patriarhul Iustin Moiescu prin teza sa de doctorat cu titlul *Evagrie din Pont*⁵. Mai mult decât atât, mai mulți clerici dar și mireni au fost fascinați de personalitatea lui Evagrie Ponticul, fapt care a determinat apariția unor traduceri în limba română din operele scriitorului bisericesc printre care enumerăm: *Evagrius Ponticus*,

---

⁴ Ioan Scărarul, *Scara Raiului*, trad. Mitropolit Nicolae Corneanu, Editura Amarcord, Timișoara, 2000, p. 293.

⁵ Iustin Moiescu, Patriarh al Bisericii Ortodoxe Române, *Evagrie din Pont*, Editura Fundația Anastasia, 2002.

*Tratatul practic, Gnosticul, Evagrie Ponticul în Filocalia sau Culegere din scrierile sfinților părinți, care arată cum se poate omul curăți, lumina și desăvârși*⁷, ș.a., precum și prezentarea vieții și a învățaturii lui într-o lumină plină de admirație cum ar fi: *Ierom. Gabriel Bunge, Părintele dubovnicesc și gnoza creștină după Avva Evagrie 8, Ieromonah Gabriel Bunge, Evagrie Ponticul. O Introducere*⁹ ș.a.

În mod unanim i se recunoaște lui Evagrie meritul de a fi „maestrul incontestabil al asceticii și misticii creștine”¹⁰, opera sa fiind baza spiritualității creștine din veacurile ce au urmat, însă, pe lângă aceasta, el se impune posterității și ca un model de dialog între teologi și elita intelectuală a timpului. Personalitate complexă prin formare, fiu de preot creștin, ucenic al sfinților Vasile cel Mare și Grigorie de Nazianz, ascet de vocație, dar și fin cunoscător al modelelor vremii sale, un estetic spiritual și fizic, întâiul diacon al patriarhului de Constantinopol pentru câțiva ani, și-a desăvârșit viața și opera în mare parte în deșertul Sketis. Însă, deșertul și comunitatea monahală de origine egipteană, în mare parte analfabetă, nu i-au oferit nici bucuria de a se exprima¹¹ și nici pe aceea de a fi pe deplin înțeles. Probabil că toate acestea i-au pus în mișcare resorturile interioare și l-au determinat pe Evagrie să iasă din tiparele statornicite pentru viața monahală din Egipt și să devină contestat, dar și admirat în același timp, plecând din când în când din pustie și polemizând profund cu filosofii vremii de la vestita școală filosofică din Alexandria. Acest fapt este menționat și de către Patriarhul Iustin Moisescu atunci când susține că „pentru desăvârșirea cunoștințelor sale filosofice, el (Evagrie) nu se mulțumea numai cu citirea operelor filosofilor vechi, dar venea chiar la Alexandria din pustiu pentru a asculta și a discuta cu reprezentanții diferitelor școli filosofice de acolo”¹². Ce va fi discutat Evagrie cu acești filosofi nu știm, însă, cu siguranță conținuturile erau preponderent

---

⁶ Evagrius Ponticus, *Tratatul practic, Gnosticul*, trad. Cristian Bădiliță, Editura Curtea Veche, 2009.

⁷ Evagrie Ponticul, *Filocalia I/ Culegere din scrierile sfinților părinți, care arată cum se poate omul curăți, lumina și desăvârși*, trad. Dumitru Stăniloae, Editura Humanitas, București, 2017.

⁸ Gabriel Bunge, *Părintele dubovnicesc și gnoza creștină după Avva Evagrie*, trad. Ioan I. Ică jr., Editura Deisis, 2000.

⁹ Gabriel Bunge, *Evagrie Ponticul. O Introducere*, trad. Ioan I. Ică jr., Editura Deisis, Sibiu, 1997.

¹⁰ *Ibidem*, p. 5.

¹¹ A se vedea episodul relatat în Patericul egiptean în care Evagrie a luat cuvântul la o adunare a monahilor egipteni: „S-a făcut odată sobor la Chilia despre ceva, și a vorbit avva Evagrie. Preotul îi spuse: știm, avvo, că dacă erai în țara ta, puteai fi și episcop și cap multora; dar acum șezi aici ca un străin. El umilindu-se, nu s-a tulburat, ci dând din cap îi spuse: într-adevăr, părinte. Totuși am vorbit o singură dată, și a doua oară nu mai adaug.

(***) „Despre avva Evagrie”, în *Patericul egiptean*. Disponibil la: <http://www.pateric.ro/despre-avva-evagrie/>.

¹² Iustin Moisescu, Patriarh al Bisericii Ortodoxe Române, *op. cit.*, p. 71.

filosofice, iar el cu mijloacele filosofiei păgâne cristaliza concepții de „filosofie” creștină.

Putem constata că Evagrie nu așteaptă să fie vizitat sau căutat și nici nu merge la filosofi din Alexandria cu învățăturile evanghelice așa cum ele se regăsesc în Sfânta Scriptură, ci pe osatura sistemelor filosofice păgâne el edifică filosofia creștină, pe care o argumentează ca fiind superioară gândirii și vieții păgâne. Evagrie nu dialoghează cu persoane care stau în genunchi și cu capul plecat, ci cu cei care sunt capabili să pună la îndoială orice adevăr, cu cei care nu acceptă axiome ci doar argumente pro și contra și analize cantitative și calitative. Din această perspectivă Evagrie se prezintă „nu ca un erudit în sensul modern, care își raportează știința sa la cercetarea intelectuală, ci drept cunoscătorul în sensul cel mai bun al cuvântului, a cărui cunoștință e rodul unei ostentive lucrări asupra lui însuși, a acelei conlucrări între har și voința liberă, pe care Evagrie însuși o desemnează drept făptuire”¹³. Cunoșterea lui Evagrie nu este un exercițiu rațional ci o „conectare” la revelație și o prezentare a acesteia întrupată în persoana sa.

Ținând cont de cele prezentate se poate susține că această paradigmă pe care o oferă Evagrie Ponticul în raporturile sale cu filosofii din Alexandria este cea mai potrivită pentru modul în care trebuie conceput un dialog real între teologie și drept, între Biserică și Stat. Pe de altă parte această paradigmă fundamentează și justifică orice demers care susține misiunea externă inclusiv prezenta cercetare.

---

¹³ G. Bunge, *Evagrie Ponticul*, pp. 70-71.